

Natuur.oriolus

bpost
PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Retouradres: Natuurpunt,
Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

VLAAMS DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORNITHOLOGIE | JULI-AUGUSTUS-SEPTEMBER 2017 | JG 83 | NR 3
NATUURPUNT | COXIESTRAAT 11 | B-2800 MECHELEN

natuurpunt
Studie

Nestplaatskeuze Eksters

77

Grauwe Klauwieren
in clusters

83

Herfstbroeden
bij Koolmezen

95

De najaarstrek van 2016

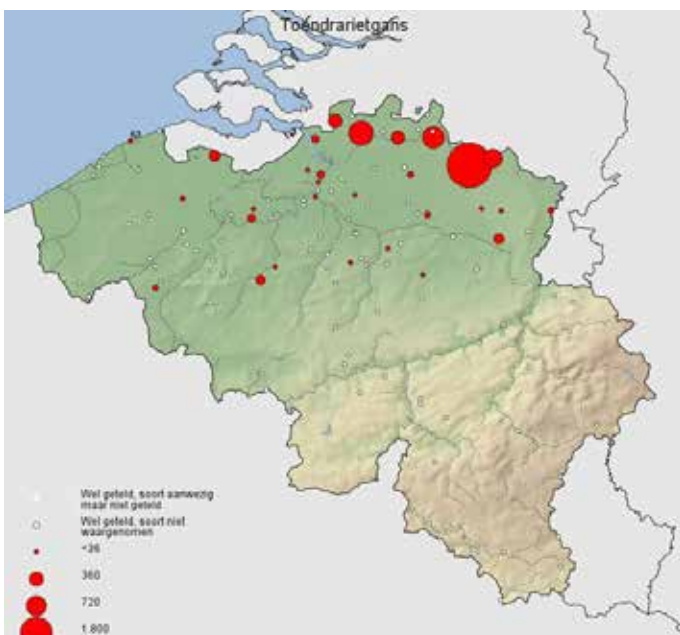
› Bram Vogels (algemeen) & Emmanuel Desmet (roofvogels)

Het telseizoen van 2015 lag nog vers in het geheugen als een zeer zwak najaar, waarbij de verveling op de telposten vaak toesloeg. Na een topjaar als 2014 viel dat natuurlijk nog eens extra op. Maar wat had het najaar van 2016 in petto? Kregen we terug een lucht vol trekvogels of kon het toch nog slechter dan in 2015? De vraag stellen is ze deels al beantwoord. De resultaten van 2016 worden in dit artikel daarom onder de loep genomen op basis van de gegevens van trektellen.nl.

Ganzen en zwanen

Toendrarietgans *Anser serrirostris* wordt de laatste jaren opvallend meer geteld dan voorheen. Zowel de totaal aantallen als de uurgemiddelden zitten sterk in de lift. De voorbije drie jaar werden steeds tussen de 7.500 à 10.000 exemplaren geteld, terwijl dat voorheen enkele honderden tot maximaal één à tweeduizend exemplaren betrof. Het feit dat Vlaanderen sinds 2000 een toename kent van grotere aantallen overwinterende Toendrarietganzen is hier natuurlijk niet vreemd aan (Devos & T'Jollyn 2016). De beste dag was 30 oktober op Kristallijn Maatheide met 725 overtrekkende exemplaren. De aankomst van Toendrarietganzen was sterk afgeleid, vanaf 4 oktober werden er plots op meerdere plaatsen geteld en op 5 oktober passeerde een eerste piek. Voor deze periode waren er nog nageenog geen meldingen. De meest uitgesproken en duidelijk tweede golf was pas voor eind oktober – begin november. De belangrijkste aantallen werden voor het overgrote deel gezien in de telposten in de Noorderkempen. Voor wat Grauwe Ganzen *Anser anser* betreft zijn de dagen met enkele duizenden op topdagen al even geleden. De belangrijkste aankomstgolf van Grauwe Ganzen was eind oktober gelijklopend met de tweede van Toendrarietganzen; op 31 oktober vlogen 1073 Grauwe Ganzen over de Geitenberg.

Ook Kolganzen *Anser albifrons* worden ieder jaar talrijker op de telposten. Dit wordt deels veroorzaakt door de toename in de overwinterende aantallen, maar waarschijnlijk vooral omdat de aan-

› Doortrekpatroon Toendrarietgans *Anser serrirostris* najaar 2016, België (Bron: www.trektellen.org)

komst nog steeds vervroegd (Devos & T'Jollyn 2016). De doortrek van Kolganzen vertoonde sterke gelijkenis met Toendrarietgans: eerste sterke aankomst vanaf 4 oktober en een tweede piek eind oktober, maar ook halverwege oktober vlogen er nog flinke aantallen met o.a. 4.686 Kolganzen over de Oesterputbrug. Met een totaal van bijna 40.000 getelde vogels is dit het tweede beste jaar tot hiertoe, enkel 2010 deed beter als gevolg van de omvangrijke ganzeninvasie in gang gezet door sneeuw en vorst (Kuijken & Verscheure 2012).

In vergelijking met de grote aantallen overwinteraars werden maar weinig trekkende Kleine Rietganzen *Anser brachyrhynchus* gezien op telposten. De aankomst van deze soort werd dus duidelijk volledig gemist door de telposten. In totaal werden slechts 137 exemplaren geteld. Vermoedelijk is de aankomstdatum te laat; op de meeste plaatsen wordt dan niet meer systematisch geteld.

Kleine Zwanen *Cygnus bewickii* hebben in 2016 geen potten gebroken. Vermeldenswaardig is wel de grootste groep (12) over Opstalvallei op 5 november 2016, doorgegeven via whatsapp en minder dan een half uur later ook gezien op het Noordelijk eiland Wintam. Toch een afstand van meer dan 50 km in vogelvlucht met tegenwind in een relatief korte tijdsspanne. Van Wilde Zwanen *Cygnus cygnus* werden er zelfs maar zeven geteld over het hele najaar.

Ooievaars en reigers

Op de telposten werden in totaal 85 overtrekkende Zwarte Ooievaars *Ciconia nigra* geteld waarbij de piek niet onverwacht in augustus viel. De grootste groep van acht exemplaren vloog echter pas op 15 september over de Brakeleer. Voor Ooievaar *Ciconia ciconia* waren 6 en 7 september de beste dagen met respectievelijk 632 en 306 exemplaren. De grootste groep Ooievaars (166) was voor Anderstad op 6 september. 2016 was het tweede beste jaar tot hiertoe met een totaal van 2.148. Hier zitten ongetwijfeld dubbeltellingen in, maar het aantal doortrekkende ooievaars vertoont wel degelijk een stijgende lijn. Het feit dat de huidige populatie ten noorden van ons voor een groot stuk opnieuw uit trekkende exemplaren bestaat in combinatie met het herstel van de populatie veroorzaakt deze trend (van Turnhout *et al.* 2016).

Blauwe Reiger *Ardea cinerea* liet een iets minder jaar optekenen. De soort kan bijna het volledige telseizoen waargenomen worden, maar dit jaar waren er twee opvallende pieken rond 17 september en 4 oktober. De 94 Blauwe Reigers op 17 september over Kristallijn Maatheide zijn het hoogste dagtotaal. Voor wat betreft Purperreiger *Ardea purpurea* slagen we er zoals steeds in om de uittocht uit Nederland te missen vermits deze hier grotendeels 's nachts passeert. Voor Grote Zilverreiger *Egretta alba* was 16 oktober de topdag met in totaal 272 trekkers, waaronder 21 over Baaigemkouter. Ook de Kleine Zilverreiger *Egretta garzetta* wordt stilaan terug meer en meer vastgesteld over de telposten met in totaal 59 trekkers.

› Kolganzen *Anser albifrons*. 6 oktober 2016. Voorhaven Brussel (Foto: Maurice Segers)

De voorbije relatief zachte winters zullen hier ongetwijfeld mee te maken hebben.

Aalscholver en kraanvogel

De doortrek van Aalscholver *Phalacrocorax carbo* is steeds sterk weersafhankelijk. De goede dagen liggen dan ook verspreid over hoofdzakelijk de maand oktober. Echte topdagen bleven echter uit, het hoogste aantal van 1.259 exemplaren vloog op 20 oktober over Opstalvallei wat eerder een matig resultaat is.

Kraanvogel *Grus grus* kondigde zich veelbelovend aan. De bewegingen kunnen tot in groot detail opgevolgd worden via internet, de vogels zaten klaar, het kon, het zou kunnen, maar het kwam niet. De kraanvogeltrek is volledig ten oosten van Vlaanderen gepasseerd, waardoor we in 2016 dit schouwspel hebben moeten missen. Het schamele hoogste dagtotaal van 65 op Sonnisheide op 12 november zegt genoeg. Op echte topdagen is dit zelfs maar een klein groepje.

Steltlopers

Met 77.069 Kieviten *Vanellus vanellus* was 2016 een slecht jaar. We moeten al teruggaan tot 2007 om nog zo'n slecht jaar tegen te komen. De piek lag vooral rond 15 - 16 oktober en dat was het dan ook voor wat betreft noemenswaardige trek van deze soort. Goudplevier *Pluvialis apricaria* was met 3.310 getelde exemplaren een pak minder dan de voorbije twee jaren dewelke gekenmerkt zijn door hogere aantallen dan gemiddeld respectievelijk 9.479 (2014) en 5.294 (2015) exemplaren.

Morinelplevier *Charadrius morinellus* heeft een redelijk jaar achter de rug met 29 getelde exemplaren op de telposten waaronder 12 op 31 augustus over de Maten. Watersnip *Gallinago gallinago* komt verspreid doorheen het telseizoen door, vooral vanaf half september

tot begin november. Er waren dit jaar geen topdagen maar de 80 exemplaren over Anderstad op 15 oktober zal toch een aangename telling geweest zijn.

Voor de meeste steltlopers zoals Witgat, Groenpootruiter, Bosruiter, Tureluur, Zwarte Ruiter, Kempmaan, Bonte Strandloper, Rosse Grutto en Wulp valt er weinig spectaculairs te melden of zelfs enkel dat er zeer weinig geteld zijn.

Meeuwen

Op gebied van meeuwen is vooral de telling van 291 Zwartkopmeeuwen *Larus melanocephalus* op 2 juli over Anderstad vermeldenswaardig, wat meteen een nieuw Belgisch dagrecord is.

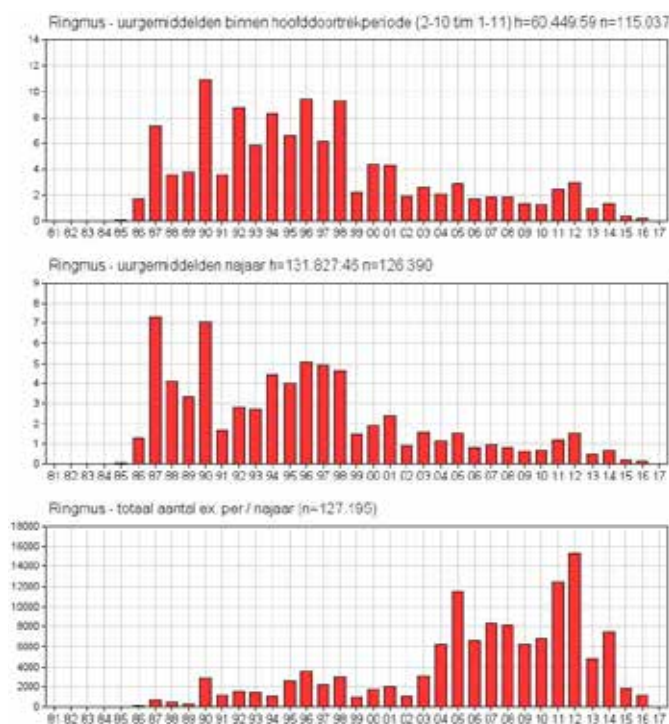

› Grote Zilverreigers *Egretta alba*. 16 oktober 2016. Telpost Kristallijn-Maatheide, Lommel (L) (Foto: Eddy Vaes)

Stijgers en dalers

Voor heel wat soorten was het veruit het slechtste jaar sinds minimaal vijf jaar. In dit lijstje horen onder andere Grote en Kleine Bonte Specht, Klapekster, Gaai, Ekster, Boomleeuwerik, Huiszwaluw, Staartmees, Bepijlster, Spreeuw, Merel, Heggenmus, Kneu, Barmsijs, Europese Kanarie, Sijs, Geelgors,... Baardman *Panurus biarmicus* bleef ook onder de verwachting: met 11 over Anderstad en 5 over Opstalvallei is meteen het hele seizoenoverzicht op de telposten gegeven. Het feit dat Ringmus *Passer montanus* zelfs opgewaardeerd is op de Rode Lijst tot ernstig bedreigd blijkt geen overbodige luxe (Devos *et al.* 2016). De aantallen zijn in dalende lijn, als we de telgegevens van veel langer geleden er op naslaan blijkt dat de uurgemiddelden de pijlsnelle rentedalingen op het spaarboekje hebben overgenomen.

Maar om dit toch met een positieve noot af te sluiten. Raaf *Corvus corax* lijkt stilaan in stijgende lijn te gaan met in totaal 14 overvliegende vogels in 2016 waaronder 4 over Maatheide op 5 oktober. De vraag is natuurlijk of het hier effectief over trekkers gaat of eerder zwervers. De populaties in de ons omringende gebieden waaronder Wallonië nemen immers nog steeds toe (Jacob *et al.* 2010) en ook in Vlaanderen gaan de aantallen in stijgende lijn (webref 2).

» Overzicht van de evolutie van doortrek van Ringmus *Passer montanus*.
Bron: Belgische gegevens in www.trektellen.org.

Voor heel wat meeuwensoorten kan echter geen goed beeld gegeven worden omdat deze soorten op de meeste telposten niet systematisch geteld worden. Dit heeft ongetwijfeld deels te maken met het zeer moeilijke onderscheid tussen voedseltrek en echte trek, maar toch verdient het aanbeveling dit in de toekomst beter op te volgen willen we iets zinnigs kunnen zeggen over doortrek van meeuwen. Voor meeuwen en sterns missen we ook een netwerk voldoende bemande zee-trekposten. Voor sterns die zich toch meer in het binnenland wagen is het beeld zeer triest. Voor Zwarte Stern *Chlidonias niger* werden er op de telposten in 2016 maar 26 exemplaren genoteerd.

De duifkes

Houtduif *Columba palumbus* liet geen bijzondere jaartotalen optekenen maar met 1.372.023 exemplaren was het zeker geen slecht jaar. Zomertortel *Streptopelia turtur* was een iets minder rampzalig jaar met 37 exemplaren, maar alles is relatief wanneer op de Belgische Vogeldag wordt aangegeven dat er jaarlijks 1,3 miljoen exemplaren worden afgeschoten in Europa.

De uittocht van Gierzwaluwen *Apus apus* werd enkel vastgesteld door de zeer gemotiveerde tellers die extra vroeg in het seizoen de telpost bemannen. Het hoogste aantal van 939 exemplaren werd op 19 juli geteld over de Fonteyntjes, toch respect voor deze tellingen aangezien de meeste telposten dan nog aan een lange zomerslaap bezig zijn en nog lang niet bemand worden.

To invade or not to invade

Er zijn van die soorten waarbij het erop lijkt dat er wel eens een invasie op til zou kunnen zijn, maar die dan toch niet doorkomt. Pestvogel *Bombus garrulus* leek op komst te zijn, maar helaas bleef het totaal hangen op 21 overtrekkende exemplaren. Over Zwarte Mees *Parus ater* kan hetzelfde gezegd worden. De initiële berichten wezen op een mogelijke stevige golf die eraan zat te komen vanuit het oosten, maar de teller bleef op een luttele 28 vogels hangen. Maar ook de andere mezen deden het barslecht met

399 Kool- *Parus major* en 867 Pimpelmezen *Parus caeruleus*. Het feit dat mezen tijdens de tuinvogeltelling een duidelijke dip kenden, zal daar niet vreemd aan zijn (webref 3), in combinatie met een slecht broedseizoen (zie ook Berghmans 2017 elders in dit nummer. Het had nochtans anders gekund. Er waren tekenen dat er in het noorden en oosten toch beweging was. Zo staken op 25 september 23.000 Pimpelmezen over in Falsterbo (Zw) of de 17.392 geringde Pimpelmezen en 17.952 geringde Koolmezen in Ventes Ragas (Lt) deden toch hopen.

Veldleeuwerik

Medio oktober is er een enorme piek in de doortrek van Veldleeuwerik *Alauda arvensis* geweest. De dag bij uitstek was 16 oktober met in totaal 253.336 waaronder 12.611 over Roerdompstraat Olen. Dit maakt 2016 voor Veldleeuwerik een van de betere jaren. Dit kan ook ten dele te maken hebben met het feit dat deze doortrekpiek net samenviel met de tweede nationale trekvogeltelling met een maximale bezetting van de telposten.

Lijsters

De lijstertrek is altijd een fenomeen waar in het najaar naar uitgekeken wordt en waarbij wel wat voorspellingen de ronde doen. Wanneer wagen ze de oversteek vanuit Scandinavië, gaan we ze zien aankomen via de tellingen op noordelijkere telposten of zijn ze hier plots deels over zee binnengewaaaid? Voor Bepijlster *Turdus torquatus* en Grote Lijster *Turdus viscivorus* was het een mager jaar, evenals voor Kramsvogel *Turdus pilaris*. Kramsvogel is wel de hele periode doorgekomen tussen half oktober en half november, maar heeft op geen enkele dag grote pieken gehaald die de totalen sterk beïnvloed hebben. Koperwiek *Turdus iliacus* liet het eveneens afweten. Bij deze soort ontbraken piekdagen. Op de betere dagen zaten de dieren ook vaak zeer hoog, wat erop wijst dat ze mogelijk door de rugwind op heel wat dagen over onze hoofden onzichtbaar zijn gepasseerd. Zanglijster *Turdus philomelos* deed het met 53.823 trekkers zeker niet slecht en was zelfs bijna even talrijk als Koperwiek. De

Graspieper *Anthus pratensis*. 18 oktober 2016. Telpost Kristallijn-Maatheide, Lommel (L) (Fotomontage: Eddy Vaes)

doortrekkie van Zanglijster lag naar goede gewoonte begin oktober en in dit geval op 4 oktober met maar liefst 5.112 exemplaren over Averbode.

Kwikstaarten

Voor Gele *Motacilla flava* en Witte Kwikstaart *Motacilla alba* was weinig spectaculairs te melden, maar het was wel een ongelooflijk sterk jaar voor Grote Gele Kwikstaart *Motacilla cinerea*. Er werden niet minder dan 1.745 exemplaren geteld, de hoogste najaarsom ooit voor Belgische telposten. De 56 exemplaren die op 25 september over de Fonteintjes vlogen zijn dan ook een verbetering van het Belgische dagrecord. Maar dit verbleekt natuurlijk bij het nieuwe Nederlandse dagrecord van 371 exemplaren over telpost De Vulkaan (NI) op 1 oktober. Hoewel de soort verspreid over het hele land passeert, was er op de topdagen toch een duidelijke concentratie langs de kust.

Piepers

Graspieper *Anthus pratensis* kende terug een iets beter jaar: met 209.967 overtrekkende exemplaren was het het op één na (2014) hoogste totaal aantal tot hiertoe. De doortrek was zeer gepiekt, met een topdoortrek op 1 oktober. Andere jaren is dit meer verspreid, dus indien je de piek gemist had, had je geen herkansingen om echt hoge aantallen te zien. Het hoogste dagtotaal was voor de Geitenberg op 1 oktober met 3.603 trekkers. Ook voor Boompieper *Anthus trivialis* bleek het een boerenjaar te zijn met in totaal 6.412 exemplaren wat het hoogste aantal tot hiertoe is. De voornaamste doortrek verloopt wel via Wallonië, maar ook in de oostelijke Kempen worden vaak mooie aantallen opgetekend.

Vinkachtigen

De Vink *Fringilla coelebs* maakt voor heel wat telposten een belangrijk deel uit van het totaal. Het spijtige is dan ook dat deze soort het dit jaar met 580.645 exemplaren zelfs nog slechter heeft gedaan dan in 2015. De soort kwam vooral sterk door in de periode 16-18 oktober, maar liet de rest van het najaar niet echt hoge aantallen optekenen. Het hoogste dagtotaal viel op 17 oktober met o.a. 23.328 exemplaren over Opstalvallei. Keep *Fringilla montifringilla* was simpelweg nagenoeg afwezig. Hetzelfde kan min of meer gezegd worden over Appelvink *Coccothraustes coccothraustes*: 216 als najaarstotaal is veruit het slechtste van het voorbije decennium. Ook 39 Goudvinken *Pyrrhula pyrrhula* zijn een dieptepunt evenals de 2.913 Groenlingen *Chloris chloris*. De vinkachtigen hebben het dus opmerkelijk slecht gedaan. Voor Putter *Carduelis carduelis* was het geen bijzonder jaar,

maar de 170 exemplaren die voorbij Kruiskouter vlogen op 1 oktober is wel het tweede hoogste dagtotaal ooit geteld in België.

Gorzen

Ortolaan *Emberiza hortulana* liet nog eens marginaal hogere aantallen optekenen met 22 trekkers in totaal. De Sound approach heeft recent nog een interessant artikel geschreven over het onderscheppen van trekkende Ortolanen door gebruik te maken van nachtopnames, zelfs in gebieden waar nooit Ortolanen worden gezien (webref 1). Kunnen we de trekbewegingen hiermee in de toekomst nog meer in beeld brengen?

Dwerggorz *Emberiza pusilla* lijkt toe te nemen: 4 dit jaar. Op basis van sonogrammen is het geluid te onderscheiden van dat van andere 'tikkende' gorzen. Een warme oproep dus om standaard geluidsopnames mee te laten draaien op de telposten. Beide vogels over de bezinkingsputten en beide over Opstalvallei werden alleszins op deze manier met zekerheid gedetermineerd en gehomologeerd door het BRBC (Faveyts *et al.* 2017). IJsgors *Calcarius lapponicus* liet een relatief normaal jaar optekenen met als hoogste dagtotaal 5 exemplaren op 12 november over de Geitenberg.

Geluid opnemen

Het onderbouwen van zeldzame waarnemingen zou een reflex moeten zijn, zo ook bij trektellingen. Foto's zijn niet steeds een haalbare kaart en voor heel wat soorten moet je een goede fotograaf continu in de hoogste staat van paraatheid hebben staan. Een alternatief is het opnemen van geluiden waarmee de waarnemingen kunnen ondersteund worden. Hoewel soorten zoals Grote Pieper, Duinpier, Siberische Boompieper, Roodkeelpieper, e.d. relatief eenvoudig klinken op goede geluidsopnames kan een veldwaarneming toch voor verwarring zorgen. De soort vliegt wat verder, hoger, impact van achtergrondgeluid, e.d. kunnen een vertekend beeld geven. Hoe zeker je ook bent van de waarneming, neem het toch maar op en plaats de geluidsopnames online ten eerste voor ondersteuning en ten tweede om iedereen voldoende vertrouwd te maken met de geluiden van de soort onder verschillende omstandigheden. Locaties waar met weinig informatie veel zeldzame soorten worden geclaimd, lijken interessante posten om te investeren in dergelijk materiaal (zie ook Boesman P. 2017 elders in dit nummer).

Meer telposten langs de kust

Voor heel wat soorten worden resultaten sterk beïnvloed door een beperkt aantal telposten langs de kust, waarvan de bezetting niet alle jaren gelijk is en soms ook onvoldoende om een goed beeld doorheen de jaren te krijgen. Zeker voor heel wat steltlopers, maar ook zeevogels die ongetwijfeld ook in meer rustige periodes passeeren, zou een meer systematische bezetting van meerdere telposten gedurende het volledige seizoen langs de kust een belangrijke aanwinst zijn. Voor heel wat trends zullen we anders vooral naar onze noorderburen moeten kijken. We hebben bijvoorbeeld maar 18 Drieteenmeeuwen op trek vastgesteld op de telposten, tegenover meer dan 17.000 in Nederland, of 223 Visdieven tegenover 155.100 bij onze noorderburen. Dat moet dus veel beter kunnen... Op gebied van zeetrek is vermoedelijk de meest vermeldenswaardige dag 26 december 2016 met een passage van 488 Zwarte Zee-eenden langs de Fonteintjes en eveneens een mooie passage van 629 Jan-van-genten. Het aantal duikers is op enkele handen te tellen, waarbij er geen andere soorten werden geteld dan Roodkeelduikers of ongeïdentificeerde duikers. Op 9 oktober en 16 november was er in beperkte mate wat interessants op gebied van oceanvogels zoals een handvol Grauwe Pijlstormvogels en enkele Noordse Pijlstormvogels. Er werden slechts 19 Grote Jagers geteld, 8 Middelste en 22 Kleine. Leuk, maar verre van uitzonderlijk.

Roofvogeltrek najaar 2016

Vorig jaar stond als titel bij het onderdeel roofvogeltrek "Wachten op Godot", een verwijzing naar het lange en vergeefse wachten op een dag met goede roofvogeltrek. Wat dat betreft kon het najaar 2016 deels de verwachtingen inlossen met een beloftevolle roofvogeltweedaagse op 4 en 5 oktober. Maar daar bleef het dan ook bij. Wie een stevig hoofdrecht verwacht had tijdens de topperiode voor buizerdtrek rond 17 oktober, bleef helaas op zijn honger zitten. Een dessertje rond 11 november kon nog wat soelaas brengen, maar als we de aantallen vergelijken met die van de voorbije jaren, dan merken we sinds 2012 een gestage afname van het aantal doortrekkende roofvogels.

Voorals Buizerd *Buteo buteo* en Sperwer *Accipiter nisus* worden als doortrekkende roofvogels gezien boven Vlaanderen. Van deze laatste soort valt weinig te melden. De hoge aantallen van 2011 en 2012 met een nationaal record van 206 ex. over Kristallijn Maatheide (L) op 19 oktober 2012 lijken alweer een eeuwigheid geleden. Ter illustratie: het dagrecord Sperwer voor het najaar 2016 werd gevestigd op 5 oktober op het Groot Schietveld in Brecht (A) met amper 36 ex. Voor Buizerd begon de najaarstrek erg hoopvol: op 3 oktober maakten 1189 Buizerds de oversteek in Falsterbo (Zw) en noordelijker werden in Skansebakken (Dk) maar liefst 5883 Buizerds geteld diezelfde dag. Met een stevige oost-noordooster zouden de Buizerds heel snel boven de Lage Landen zijn. Dat het al de volgende dag zou zijn was toch totaal onverwacht. In de late namiddag werden op meerdere telposten van Nederland en Vlaanderen bellen van meer dan 40 Buizerds gezien. In Averbode Bos en Heide was dit goed voor een dagrecord van 216 ex. Op diezelfde 4de oktober staken in Falsterbo nog eens veel roofvogels over waaronder 4360 Buizerds. Nils Kjellen vermeldde bij zijn telling: "Blue sky, strong wind from NO and buzzards very high". Dat ook deze golf Buizerds pal naar zuidwest ijde zonder zolang mogelijk in westelijke richting de Deense eilanden te volgen, getuigt een trekteller van trektelpost Feddet langs de

▶ Visarend *Pandion haliaetus*. 10 september 2016. Telpost Kristallijn Maatheide Lommel (L) (Foto: Eddy Vaes)

Deense kustlijn die op 4 oktober bij een eerder korte middagtelting in een dik uur tijd 2200 ex Buizerds telde (www.dofbasen.dk), ronduit indrukwekkend. Iedereen bij ons paraat dus voor de volgende dagen. Ook op westelijke telposten meende men zich met een oostenwind van 3 Bft te kunnen opmaken voor goede tel-dagen. Op 5 oktober werden de eerste groepjes Buizerds al om 9u15 gemeld. Nog voor 10 u had men op de Brakeleer (A) al meer dan 100 Buizerds geteld. Lex Peeters meldde op de whatsapp-groep van de trektellers terecht dat een dergelijke trek-golf voor de middag een unicum was voor de Lage Landen. Tegen elfven stonden er op de Brakeleer 170 Buizerds op de teller, over een breed front over het centrum van het land liepen meldingen binnen van hoge aantallen Buizerds en toen viel het nog voor de middag opeens helemaal stil. Was er geen aanvoer meer of zaten de Buizerds te hoog om ze nog waar te kunnen nemen met het blote oog? In ieder geval was van een grote tweede golf van Buizerds uit Scandinavië op zondag 6 oktober nog weinig te merken, ondanks een strakke oostenwind en een naderend zwak regenfront vanuit Duitsland. Een mogelijke piste is dat de buizerdtrek nog steeds doorging hoog boven de wolken. Een eventuele indicatie hiervoor zijn de groepjes Buizerds die her en der "plots" nog opdoken, en in die context is de mededeling van Roger De Laat van telpost De Brakeleer veelzeggend "Om 13.15 u. kwamen de wolken sterk opzetten. We dachten op te krassen toen we boven het kanaal een bel uit die wolken zagen komen. Plots kwam er een stroompje Buizerds tevoorschijn: eerst 13 gevolgd door 23 en nog eens 11. Nadien nog enkele kleine groepjes. We hebben ze allemaal met het blote oog gezien net onder die wolken en dus tamelijk hoog. Even later passeerden ook nog 5 Smellekens en een Rode Wouw. Dit allemaal op een half uur tijd."

Toch nemen we aan dat de hoofdmoot gewoon al doorgetrokken was. Diezelfde golf Buizerds werd namelijk ook over de telpost van Baccum Lingen in NW-Duitsland opgemerkt op 4 en 5 oktober, met de dagen ervoor en erna bijna geen buizerdtrek meer. De telposten aan de Duitse kust waren op 4 oktober helaas niet bemand, wel op 5 oktober maar dat leverde amper enkele Buizerds op. De grote trek-golf was dus voorbij. Niemand had verwacht dat de Buizerds uit Scandinavië op anderhalve dag tot in Nederland en het noorden van Vlaanderen zouden geraken. De kortste afstand in vogelvlucht van zowel Skansebakken als Falsterbo tot de Belgische grens in Limburg is zowat 700 km. De kortste tijdsspanne om die afstand te overbruggen bleek in het verleden ca 2 dagen (Peeters 2007). Toch wijst alles erop dat Buizerds die afstand ditmaal in anderhalve dag konden afleggen. De trek-omstandigheden moeten dus uitzonderlijk geweest zijn. Buizerds zijn voor het grootste deel van hun trek afhankelijk van thermiek en alles wijst erop dat er in de periode van 3-5 oktober veel thermiek was. We citeerden eerder Nils Kjellen die vermeldt dat de Buizerds in Falsterbo heel hoog overkwamen en ook Kjeld Jenssen van de Deense telpost Sonderborg meldt dat het najaar 2016 het slechtste ooit was voor zijn westelijk gelegen telpost omdat het gros van de Buizerds onder invloed van de strakke NO-wind en uitstekende thermiek op grote hoogte de kortste route over zee nam en de westelijke trekroute via de bocht van Sonderborg links liet liggen. Ook bij ons wijzen signalen in die richting: Geert Vandenheuvel (telpost Averbode Bos en Heide) meldde op 4 oktober dat de Buizerds om 18u20 nog goed doortrokken en dat een groepje van 13 Buizerds pas inviel om 18u45. Tussen de melding van de eerste doortrekkende groepjes op thermiek en de laatste zat dus negen en een half uur. Of Buizerds ook 's nachts doortrekken is weinig waarschijnlijk, de soort wordt alvast niet vermeld in de tabel van De Candido *et al.* (2006) met de roofvogelsoorten waarbij nachtelijke trek is vastgesteld.

Concrete gegevens over thermiek voor die periode hebben we helaas niet meer gevonden, maar de database van zweefvliegenonline.nl leert ons wel dat de omstandigheden erg gunstig moeten zijn geweest: een Nederlandse zweefvlieger legde namelijk op 5 oktober tussen 10u55 en 16u10 een afstand van 548 km af en bereikte daarbij een hoogte van 1309 m. Dit zijn waarden die eerder thuishoren in de maand mei. Bovendien stond er op 4 en 5 oktober een strakke oost-noord-oostenwind van 3-4 Bft. Ideale omstandigheden dus voor thermiekers om met rugwind grote afstanden af te leggen. Uit de literatuur zijn geen gevallen bekend van gezenderde Buizerds die dergelijke afstanden afleggen. In een studie van Zweedse Buizerds met satellietzenders is de maximale trekafstand per dag 295 km (Strandberg *et al.* 2007). Wel zijn gevallen bekend van satellietgezenderde Wespindieven *Pernis apivorus* die tot 600 km per dag aflegden (Meyburg & Fuller 2007).

Na deze mooie piek werd het uitkijken naar de volgende trek golf van Buizerds uit Scandinavië. Helaas het bleef verdacht lang stil op de roofvogeltabellen van Falsterbo. Pas eind oktober – begin november trok onder impuls van een eerste winterprik nog een tweede golf van zo'n 5000 Buizerds door in Falsterbo. De restanten hiervan bereikten ons een dikke week later met als hoogste dagtootaal 95 Buizerds over Kristallijn Maatheide op 11 november.

De Buizerdaantallen van najaar 2016 waren het laagst sinds 2010. Hetzelfde verhaal geldt voor de Wespindief met een dagrecord van amper 25 ex. over Kristallijn Maatheide op 5 september. Wat een contrast met het Vlaamse dagrecord van 746 ex. over Bichterweerd (L) op 26 augustus 2013.

Iets beter ging het met de Rode Wouw *Milvus milvus* in het najaar 2016. Er werd een hoog aantal doortrekkers genoteerd in Falsterbo (najaarstotaal 3255 ex.), maar enkel over het zuidoosten van het land konden mooie groepen gezien worden met als beste telpost Benonchamps (Lx) waar op 4 en 5 oktober respectievelijk 52 en 98 ex. geteld werden (een nationaal record). Hieruit blijkt nog maar eens dat Rode Wouwen minder last hebben van afdrijven onder invloed van oostenwind dan Buizerds.

Van de algemene doortrekkers weinig opvallend nieuws dus, hoewel in Falsterbo het beste najaarstotaal genoteerd werd voor Buizerd sinds 2010 (17908 ex.).

Opmerkelijk zijn wel de meldingen van een paar roofvogelsoorten uit Zuid-Europa en roofvogels die in principe in Afrika overwinteren. Zo is er de melding van een Dwergarend *Aquila pennata* op 14 oktober op de Maatheide en zijn er drie gedocumenteerde waarnemingen van Zwarte Wouw *Milvus migrans* in Vlaanderen erg laat na de trekpiek van deze soort eind juli – begin augustus: op 3 september werd een ex. gefotografeerd aan de Westerplas in Sint-Martens-Latem (OV) en op 6 september werd een foto van een Zwarte Wouw genomen in Avelgem aan de Schelde (WV). De laatste Zwarte Wouw werd vastgelegd aan het Hageven in Lommel (L) op 1 oktober. In Falsterbo noteerde men zelfs op 7 november nog een doortrekkende Zwarte Wouw die dezelfde dag nog werd gefotografeerd in Højerup, Stevns (Dk).

Ook vermeldenswaardig is de erg late waarnemingen van een doortrekkende juveniele Grauwe Kiekendief *Circus pygargus* op 16 oktober aan de Geitenberg in Kooigem (WV). Het gaat hierbij om de eerste gedocumenteerde oktoberwaarneming voor België op waarnemingen.be. Ook in Nederland kon men voor het eerst sinds 1980 twee gedocumenteerde waarnemingen van deze soort noteren in oktober (een adult vrouwtje en een juveniel). Het erg rosige exemplaar dat op 16 oktober op de telpost van de Geitenberg werd gezien is waarschijnlijk hetzelfde als dat van 3 tot 6 oktober in het Bargerveen in de provincie Drenthe verbleef.

› Steppiekiekendief *Circus macrourus* juveniel. 16 oktober 2016. Kalkense Meersen (O). (Foto: Ward De Moor)

Dankwoord

Ik wil hierbij graag Jan Ritsma, webmaster van zweefvliegenonline.nl, bedanken voor zijn hulp. Ook dank aan Wouter Faveyts en Wouter Vansteelant voor hun feedback.

Emmanuel Desmet, emmanuel.manne.desmet@gmail.com

Referenties

- Bildstein D.M. 1 K.L. (eds) 2007. *Raptor Research and Management Techniques*. Hancock House Publishers, Surrey, Canada.
- DeCandido, R., R. Bierregaard, M. Martell & K. L. Bildstein. 2006. Nocturnal Migration of Osprey (*Pandion haliaetus*) in eastern North America and Western Europe. *Journal of Raptor Research* June 2006: 157.
- Karlsson L. 2004. *Wings over Falsterbo*. Wallin & Dalholm Boktryckeri AB, Lund
- Peeters L. 2007. Voorspelbaarheid van roofvogeltrek. *Natuur.oriolus* 73 (3): 89-100
- Meyburg B.-U. & M. R. Fuller 2007. Satellite tracking. Pp. 242-248 in: Bird D. M. & K. L. Bildstein (Hrsg.). *Raptor Research and Management Techniques*. Hancock House Publishers, Surrey, Canada. [pdf: www.Raptor-Research.de]
- Strandberg R., T. Alerstam, M. Hake & N. Kjellén 2007. Short-distance migration of the Common Buzzard *Buteo buteo* recorded by satellite tracking. *Ibis* 151 (1) 2009: 200-206
- Bildstein D.M. 1 K.L. (eds) 2007. *Raptor Research and Management Techniques*. Hancock House Publishers, Surrey, Canada.

Webreferentie

www.zweefvliegenonline.nl

Enkel ingeven van trekkers

Om de dataverwerking voldoende nauwkeurig te houden is het van belang dat enkel actief doortrekkende vogels worden ingegeven. Bij de verwerking, zeker van zeldzamere soorten, blijkt bij nadere controle dat het soms over pleisterende vogels of ringvangsten gaat bijv. Dwerggorzen, Bladkoningen, Draaihalzen.... Het is van belang om een goed beeld te bewaren van de zichtbare trek dat deze niet als doortrekker worden ingegeven maar als vogels ter plaatse. Een andere optie is dat er een account voor het ringstation wordt aangemaakt. Daarnaast behoren soorten als Roodborsttapuit, Paapje, Tapuit enkel thuis bij trekkers als ze ook effectief actief migrerend worden waargenomen. Pleisterende vogels rond de telposten zullen vaak wel trekkers zijn, maar zijn op het moment van waarnemen meestal vogels ter plaatse en moeten dan ook zo worden geregistreerd.

Bram Vogels, bramvogels@hotmail.com

Emmanuel Desmet, emmanuel.manne.desmet@gmail.com

Referenties

Berghmans H. 2017. Herfstbroedgevallen van Koolmees in 2016. *Natuur.oriolus* 83 (3) 95-97.

Boesman P. 2017. Vogelgeluiden opnemen in België. *Natuur.oriolus* 83 in voorbereiding.

Devos K. & T' Jollyn F. 2016. Watervogels in Vlaanderen tijdens de winter 2015-2016. *Vogelnieuws* december 2016.

Devos K., A. Anselin, G. Driessens, M. Herremans, T. Onkelinx, G. Spanoghe, E. Stienen, F. T'Jollyn, G. Vermeersch & D. Maes 2016. De IUCN Rode Lijst van de broedvogels in Vlaanderen. *Natuur.oriolus* 82 (4) 109-122.

Faveyts W., F. Vanhove, R. Lebrun, J. Elst en de leden van het BRBC 2017. Zeldzame vogels in België in 2016, Rapport van het Belgian Rare Birds Committee (BRBC). *Natuur.oriolus* 83 (2) 44-59.

Jacob J-P., C. Dehem, A. Burnel, J.-L. Dambiermont, M. Fasol, T. Kinet, D. van der Elst & J.-Y. Paquet 2010. *Atlas des oiseaux nicheurs de Wallonie 2001 – 2007. Série Faune- Flore-Habitats n°5. Aves et Région wallonne, Gembloux.*

Kuijken E. & C. Verscheure 2012. 2010/2011, een geweldige ganzenwinter. *Natuur.oriolus* 78 (1) 12-19.

van Turnhout C., J. Nienhuis, A. Enters & W. van Nee 2016. Hoeveel overwinterende Ooievaars in Nederland?. *Sovon-Nieuws* 29 (2) 9.

Webreferenties

Webref 1: <https://soundapproach.co.uk/things-go-plik-night-part-one/>

Webref 2: Natuurbericht De Raaf: discrete comeback van onze machtigste kraai

Webref 3: www.vogelweekend.be

Completeer uw telescoop met één van de volgende oculairen:

- 20-70x zoom € 525,-
- 30-60x WA zoom € 525,-
- 30x WA € 199,-

De **MeoStar S2 82HD** verbaast zelfs de meest verweende en ervaren gebruiker.

In het hart van deze geavanceerde telescoop bevinden zich twee HD (ED-glas) fluoride elementen.

Deze techniek, gecombineerd met **MeoBright coatings**, levert een ongekend contrastrijk en helder beeld zonder kleurfouten:
Scherp van rand tot rand.

De grote, soepel lopende scherpstelring maar het scherpstellen eenvouding en precies.

€ 1.729,-
(BODY)

EUROPEAN
OPTICS
since
1933

Technolyt®

E info@technolyt.nl
T +31(0)75 647 45 47
I Technolyt.nl

